

27
75
S. N.
HISTORISK och OECONOMISK

Beskrifning

Öfver

CRONOBY Bokn

Uti

Österbotn /

Hwilkens Förre Deel,

Med

Wederbörandes Minne,

Under

OECONOMIÆ PROFESSORENS och Kongl. Swenska
Wetenskaps Acad. LEDAMÖTIS /

Herr PEHR KALMS

Inscende,

Till allmän undersökning i Åbo Academies öfre Lä-
ro-Saal den 7. Maji 1755. f. m.

Framställer

ERIC CAJANUS, Erics Son /

Österbotninge.

Åbo Tryckt, hos Direct. och Kongl. Boktr. i Stor-Förstens
Dömet Finland, JACOB MERCKELL.

Er
Sorsin

Kyrkoherden öfver Cronoby församlingar /
Wälärewördige och Söglärde

Herr Mag. GUSTAV JUSLEEN,

Gunstige Gynnare och Farbror.

Comministern wid Cronoby Moder-Kyrko församling /
Ärewördige och Sögwällärde

Herr JOHAN FORSMAN,

Gynnare och Farbror.

Crono-Befallnings-man /
Ädel och Sögattad

Herr LAUR. J. BRUNELL,

Gunstige Gynnare och Farbror.

Råd-och Handels-man i Gamle-Carleby Stad /
Ädel och Sögattad

Herr JACOB FALANDER,

Gynnare och Farbror.

S Der Ännest, Mine Herrar, hwarmed J mig stads-
les oförmögen, den samma på behörigt sätt at
likväl aldrig hos mig saknas, hwilket oföränd-
til prof häraf, har jag understödt mig pryda dessa
wältrefnad förönstas af

Mine Herrar Gynnares,

Edminste
ERIC E.

Feltwåbelen af Kongl. Lif = Gardet,

Aidel och Sögattad

Herr JOHAN ESCHOLIN,

Gunstige Gynnare och Morbror.

Comministern i Cronoby Sökn och Teitshärstwi Capell/

Ärewördige och Sögwallärde

Herr LAUR. HILGEMAN,

Gynnare och Farbror.

Härads = Bokhållaren /

Aidel och Sögattad

Herr ERIC BERGBOM,

Gunstige Gynnare.

Råd = och Handelsman uti Jacobstad,

Aidel och Sögattad

Herr ANDERS WINSTEEN,

Gunstige Gynnare.

se omfattat, har varit så stor, at jag ser mig alde-
wedergålla kunna: Ett tack och wördsamt sinne skal
dradt Edra bewista godhet uti ett friskt minne behåller:
stumma Blad med Edra Namn, Swiltas beständiga

Farbröders och Morbrors

Tjenare

CAJANUS.

Pastoren wid Cronoby Hospital,
Wälåterwördige och Söglårde

Herr Mag. ERIC CAJANUS,

Min Huldaste Fader.

Nödteligen uprinner den dagen, på hwilken jag får tillfälle, at offentligen betyga min innerliga wörd: och tacksamhet, för mine Käreste Föräldrars om mig hafda oförtrutna omsörg och otaliga wälgjerningar: ingen annans, utan Eder mogna underwising, min Huldaste Fader, har jag i yngre åren haft af sågna mig af; Eder förnämligaste affikter hafwa ju ej andra warit, än at befordra mitt Wäl: med ett ord: Eder kärlek har städse warit emot mig så brinnande, at jag finner min förmögenhet aldrig hinna til, den samma at wedergålla. I hafwen, min Allerkäreste Fader tillika med min Huldaste Moder, ej låtit mig sakna all öm omsördnad til besträmmandet af min upkomst.

Til wördsamt tacksamhets wedermåle för all denna Eder kärlek, warda nu desse ensalliga Rader, jag lämnat om min Fosterbygd, Eder uti djupaste Bärnslig wördnad upoffrade. Försynen låte den dagen seent upgå, på hwilken jag skal nödgas sakna en öm Fader och en så huld Mor: Allmakten gjöre äfwen Eder öfriga lefnadsdagar grönskande af alla sjelsöfnstelige sällheter in til äldrens sena Höst, samt efter ändad wandel inneslute Eder uti de Himmelsta sälla Boningar, önskar

Min Huldaste Faders

Ödmjuk: Tydigste Son
ERIC CAJANUS.

Det
Ärbära Bondeståndet
Och
Allmogen
3
CRONOBY Hof n

Särder detta Akademiska snille=
prof tillärkändt, med tilsön=
skan af allsköns Andeligit och Bekam=
ligt godt, af

Den Ärbära Allmogens

Förbundne tjenare,
ERIC E. CAJANUS.

Min Herre!

Wägen till äran är fuller i sig slett mycket swår och brant; men kan dock lätteligen genomtråkas af den / som i alt sitt företagande har dygden til ägnamål / qwickhet til följeslagare samt flit och idoghet til wägwisare.

Eder ogemenska flit / Min Herre / Eder medfödda qwickhet och Eder ofärgada dygd / spä otwungit / at I snart träffen det målet / dets alla rättstunta Bolkman hyska.

Huru långt I redan hunnit / det utwisar detta Edert lärda arbete / som I nu allmän granskning underställen. En owäldug Läsare kan endast deraf inhämta hwad framtiden har af Eder / Min Herre / at förwänta.

Jag är altså derom försäkrad / at såsom dygden i alla tider haft sin belöning / så kan ej heller Himlen undgå at med tiden gifwa Min Herre en rik och mogen skörd af ära och nöje.

För öfrigit önskar Min Herre lycka til at med lika färdighet fullfölja det återstående af Edert löpp å Den Academiska wädjoban / som I det beghynt / och urber mig den förmån at alltid blifwa räknad bland Edra upriktiga Wänner.

Min Herres

Gödsamste tjenare,
HENRIC WEGELIUS.

A. 179 2.

S. 1.

Sordna dagar war våra Förfäders förnämsta omsorg, at med Swärd och brynja wara sina Fienders skräck. Med tapper arm togo de af sina grannar de waror de tarfwade, och sielfwe ej ägde. Hade de varit ej mindre särgfällige om husshåls wettenskapens upodlan, än de woro männe, at wara sina owänners skräck, så skulle wi nu se våra Floder och Strömmar så segelbara som i China, våra myror och moras förwandlade i fruktbärande åkrar och gräsrika ångar, våra gårdar och torp omringade med allehanda frukt-trån och matdogstna wårter: våra Provincier fulla med folkrika städer, upfylta med flammer af tusende slags särskilta gagneliga Fabriqver; våra skogar med största ömhet handterade, och alt fördärfweligit swediande landförwist: otalige penninge Summor besparde, som utflutit til Utlänningen för glitter-kram, barnalekar och hwad wi eljes sielfwe kunnat och bordt förfärdiga: våra Hamnar, Floder, Haaf och Sidar städse upfylta med ut- och infarande Skepp lastade med Landsens producter, eller den winst af främmande dershöre blifwit erhållen; med otaliga andra förmåner. Korteligen: wi skulle då varit et det folkrikaste land, det lycksaligaste folk, och hela werldens förundran och skräck. Men alla tider hafwa sin smak, och wettenskaper deras omwäyling.

wärking. Lyckeligit det land, som utväljer de nyttigaste. Wi få dåck ej skiuta all skuden på våra Förfäder. De gjorde efter de tiders tycke och sin då warande insikt: De hafwa uti årlig- och redlighet, samt sparsam lefnad lämnat våra tider långt efter sig. Wi lefwa i en merat uplyst period. Wi böra då kunna gå mycket längre. Wi böra aldrig gifwa dem efter uti tapperhet, och rättmätigt tycke för wapne-brak; men hushållnings wetskapen bör ei wara of mindre om hjertat. Den ena af dese två kan ej gierna wara utan den andra. De böra råcka hwarandra ymsom hjelp. Man skall så lefwa i lugnet, at man ej fruktar för stormen, då den kommer; fast man hållt undwiker bulret, då man det med heder kan. Friden bör wara en kårast, och användas til landets upkomst, Rikets tilwärt i makt och inbyggarens sällhet. Alla mått, som leda dertil, böra ej ur ögonen lämnas. Hwad landets kännande bidrager härtil, behöfwer jag ej utföra; Det är til öfwerflöd redan af de digraste män bewist. At nu endast hafwa nämnt det, är nog. Jag tror mig dertföre ej giordt illa, när jag likmätigt Höga Öfwerhetens befallning, flere Kongl. Collegiers åstundan, och mer än många wittre mäns långtan, som alla yttrat sit nöje, at se Historiska och Oeconomiska beskrifningar öfwer orterne uti riket, har utwalde min födelse bygd Cronoby til ämne, då jag skall utgifwa min första Academiska Läro-spän. Jag medgifwer gierna, at jag ej med en så mogen hand utfört det, som sig bordt; men den benägne Läsarens gunst är, hwartil ja tryggar mig: och torde jag framdeles wil Gud, til en del widare upfylla, hwad nu härutinnan kan brista.

§. 2.

Cronoby Sökn är belägen uti Weoborgs södra Fögderie, $1\frac{1}{2}$ mil söder om Gamle-Carlerby Stad, och 2. mil norr om Jacobs-Stad och Pedersöre Sökn. Denne Sökns omfrets

Krets synes nog blifwit i dese sednare tider inkräftad utaf de nästgränsfande nysindande Gamle-Carleby och Pedersöre Söknar, hwilka henne liksom uti en oval peripherie inringa. Utifordna tider har inbyggarens utrymme härstädes utan twiswel warit tillräckeligare, aldenstund hon, för åboernas ringa antal, warit emellan Gamle-Carleby och Pedersöre Söknar fördelt, på det sättet, at Cronoby åå warit råmärkte emellan dese bägge Söknar och följaktligen skilnad emellan den Södra och Norra delen af Österbota. Sedan inwånarena efter handen begynt fördras, och de utan twiswel föll dem beswärligt, at så lång wäg resa til sina Kyrkor, anlades härstädes ett Capell, uppå en åker uti Päräs (a), som berättas hafwa hört så wäl til Gamle-Carleby som Pedersöre Pastorater. Capellet kallades Päräs, utaf den genomrinnande åån (b), hwilken skall hafwa sitt ursprung ifrån Päräsjärwi, ett Tråk innom Sawastelands gränsten, intet långt ifrån Kiwijärwi Capell uti Witasuari Sökn, hwarföre Söknen också ännu af Sawu-och Sawastlänningar, som ärligen därigenom fortsätta sina resor til köpstäderna, kallas Päräs Rylå eller Päräs Rylån Pitåjä. När detta Capell blifwit anlagt eller inrättadt, är igenom åldren i mörk glömsko så nedsänkt, at man derom platt ingen underrättelse hafwa kan. Om detta Capell efter Foundation ägt egna Siälesfrjare och hwilka ihe warit, kan ingen esterrättelse århållas, widare ån at första Kyrkoherden i Cronoby MARTINUS JACOBI WILOI lærer warit sidste Caplan i Päräs, som af hans Kyrkoherde fulmakt tyckes kunna inhämtas (c): eller ock, at Capellet blifwit betient af Präster så wäl ifrån Pedersöre som Gamle-Carleby, såsom hörande til dem bägge, hwilket skulle synas kunna deraf slutas; emedan uti Kongl. Maj:s Foundations Bref för Cronoby, af den 22. Aug. 1607. nämnes, at Deputerade ifrån Päräs Capell anhöllö om Gudstjenst hwar Söndag. Jag lämnar dock detta därtån, såsom en sak, hwilken ej egentligen hörer

til mitt ändamål; samt wänder mig at nogare undersöka Cronoby, såsom den, hwarest större ljus finnes.

(a) Samma åker bår ännu namn af Capell-gårdet, eller dialecto Cronobyensium, Capal-Gårdon. (b) Denne åå kallades fordom och äftven nu af de nedkommande Lawast-och Sawu-bänder; Påras Joki. (c) Datedad Stockholm den 24. Augusti 1607.

§. 3.

Påras bles af Glorwürdigst i äminnelse Konung CARL den Nijonde til et särskilt Pastorat gjordt och med egen Kyrkoherde försedt år 1607. Då skall hela Capellet och försjaktel. Cronoby Sökn bestådt utaf 75. röklar (a), som är at se utaf Kong CARL den Nijondes Fundations Bref och samma Konungs Fullmakt för förste Pastor. (b. c.). Såsom Påswiske Låran landförwistes på Riksdagen i Westeraås år 1527. så hinner Cronoby Söknus anläggning ej til någon Påswisk period, utan har at sågna sig af en reen och nijtåstkande Konungs tid, som anställte Concilium Uplaliense år 1593. deråft den irriga Påswiska religion fulleligen utdömdes ifrån hela Sweriges rike, och enhälligen beslöts, at blifwa wid den rena Lutherska låran. Hwadån denne Sökn ärhållit sit namn, tör man tilförliteligen kunna såga, at det skedd deraf, at då denne Store Konung CARL den Niende antog Riks styrelsen och dertil med wanliga Ceremonier Kröntes, skall wid samma tillfälle Deputerade ifrån förbemålte Påras Capell hos Hans Maj:et andragit sin låran om et särskilt Pastorats årnående; hwilket då dem föruntet, bles Söknen, til äminnelse af denne Konungs Högstesterlångtade Kröning, ej allenast den Kongliga Råden årtedd, at båra namn af Cronoby, utan fick äftven tillstånd at bruka en Krona til wäpen uti Söknesigillet (d)

Då denna Nya Sökn i 6. års tid betient sig utaf den i §. 2. ombemålta Capell-Kyrkan til Sökne-Kyrka och inbyggat

byggarena säga, at den wid folkets tillagande blef liten och trång samt (tör hända) mycket gammal, bygde de med Högwederbörlig tillstånd år 1613. en ny Kyrka (e), längre utfdre och bredare wid ådn på en plan i Brättöb by, Slätte hemmanet tilhörig. Men då denne Kyrka också, för folkets tillväxt, blef snäf och liten, bygdes den nu warande Kyrkan, på samma Kyrkogård, som den förra stadt, hwarest de många wise hus, Hemman och Slätter i Solnen tilhörige grafwar ännu finnas, dels murade, dels timrade och med plankläck öfvertäkte. Grundwalen til denna Kyrka lades den 13. Maji 1659. och arbetet gick för sig med högstönfelig drift, så at Kyrkan blef färdig och inwigd (f) den 13. Maji 1660. af då warande Kyres Koherden och Probsten JACOBO HENRICI BRENNERO, som lät göra sig grassälle straxt innan för Chordören, midt under den af honom skänkt metals Ljus-Kronan, och förskaffade dertil en lästelig grasssten, med sitt namns påskrift och någö Stristenes språk kring randen.

(a) I början siola och Låplax by af Pedersöre, och Kniffunds by af Gamle Carleby Soln blifwit Cronoby Pastorat tillagna. Men berättas, at de af Kongl. Commissarierna på general jordrefningen 1608. blifwit åter ifrån Cronoby skilda: Låplax blef både in Ecclesiasticis och Politicis lagd under Pedersöre; och Kniffund tillagat Kyrkoförändret i Gamle Carleby; men i civila mål hör det til Cronoby.

(b) Hvad Kniffund i synnerhet angår, så återwunn wal Cronoby Boarna sexton rölar derifrån år 1611. som ses af Konung GUSTAV ADOLPHS resolution af d. 13. Decembr. samma år, så lydande: Wi GUSTAV ADOLPH med Guds Råde, Sveriges, Göttes och Wändes Arsfurst, Storfsurste til Finland, Hertig uti Estland och Wästmanneland. Sidre witterligt, at wære och Kronones Underfäkare utsi Cronoby Eochn i Österbottu boendes, hafwa ös i underdänighet besökt, klageligen tilkänna gifwandes, at ändoch Konung Maj:t Christelig och höglåsig i åminnelse wår Sahl. K. Herr Fader dem til hjelp til den Kyrka och Prästegård som dse efter Hans Kongl. Maj:ts Rådige tilläelse och besalning är begynt at uppbyggja och wedh macht hålla, hafwer lätit tildehlt och lagt derunder sexton rölar i Kniffundh. Så äro likwähl samma sexton rölar dem nu ifrån tagen, derigenom Kyrkan och Prästegården

den med byggningen blifwa försäldne, och dhe utaf Skjutsfärder och gläfsningar utharmade, derför dhe sig beswära, Odmiuteligen begirandes om wårt Nådige bistånd i sakene, at dem dermed ingen orätt må tilfogas. Så alldenstund at för de sexton rdkar efter Höghmælte Kongl. Maj:ts breff och gifne Fulmacht under för:de ronoby äro lagde roordne, hwarför wele wi härmed hafwa stadfast och bekräftadt at dhe och härefter, sampt med hwad annat som efter Hans Kongl. Maj:ts befallning dertill lagt är der under blifwa skole. Och i lika måtto beswära de sig och at de emot den förlifkning som de upå Tinget med dem som i Pedersöre hoo gjort hafwa, ingen hjelp bekomma uthaf dee hwar och rdkar, som dijt med Skjutsningar äro lagde, och alldenstund samma förlifkning är af dem på bägge sidor godwilleligen stadfast och samtycht och derhos witet lagt hwem den bröter, derför skole dee och der med blifwa. Wij hafwe och Nådigaft efterlätit dem på det hemman, som de efter Kongl. Maj:ts Nådiga tillåtelse hafwe köpt under Prestbohet frijhet allehande uthlager och beswår, såsom ock at dee ärl. måge bekomma så mycket Spannmåhl utaf Kyrkohärbärgret som dhe behöfwa at köpa wijn och oblater för. Förbiude förthenful här medh alle wære och Kronones tro tjenare och Befallnings-män och andre chos dhe hållt wara kunna, at de för:de wære Kronones undersåter häremoth hinder i någon måtto, der hwar och een wet sig esterrätte. Af Nyköpingsh den 13. Decembris Anno 1611.

GUSTAVUS ADOLPHUS.

Men lærer sedan berörde Kniffund wid annat tilfälle blifwit dem ifrån tagen, emedan hyn nu ei hör dem mera til.

(c) Wij CARL den Nien:de med Guds Nåde Sveriges, Götis, Wendis, Finnars, Carelers, Lappars i Norlanden, dhe C-janers och Esters i Rissland Konung, tilbiude Edher wære trogne undersåter, som uti Päräs Capell i Osterbottn boendes äre, wår gunst och nåde tilförende. Och wele edher icke förhålla, at edre uthstikade hafwa warit hoos Os, och begärat, at hoos edher uthi edert Capell måtte hållas Tjidhegård hwar Söndag, på thet at I måtte fåå gidra eder Gudstjenst, och warða esomoftast i Guds ord rätt underwiste som det sig bdr. Så welle wij der upå edher til Swar Nådheligen hafwa äiswet, at wij inket heller see och önske, än at I så wäl som andre wære trogne undersåter uthi wårt Konunga-Rike icke allenast warde til lekamligh wällförd, uthan och på Själens wågne med Guds Helge och reene Ord försörjde. Hwarför hafwe wij för godt anseet, alldenstundh wij förnimme at I

J äre så til Mantaal wed samme Capell, at der kan uprettas een Kyrkia, hwilken wij wela at hon härefter skall nämnnas Cronoby Sochn. Til samma Sochn hafwe J nu i förstone Tingu Rödter ifrå Pedersöre Sochn Hopsal och Aminne. Deslikes uti Päräs byen til en Fyretije Rödter, och uti Lärswijswi by Femton Rödter, och förordnat edher en särdeles Präst Herr Motten Jacobi wed namn, hwilken skall underwisa edher i Guds Ord, och gifwit honom derupå wårt Collations bref. J skulle förden skull wara förtändt (efter som lagh utwiiser) at bygge wedh samme Kyrkie, der lägenhet ähr, til at upröbia åker och Engh, en Prästegård med så många huus neml. Stugu, Ladho, Stegerhuus, Kornhårbärge, Wisterhuus, Sonnehuus, Stall och Fååhuus, dem skall Prästen seban gömme och beware. Och hwar så är at flere der omkring i Bothnen kunna finnas som hafwa lust at bo i samma Sochn, och upstaga ödis jord och dem uppbygge, på det at samma Sochn kunna sig förmehra. Då wela wij icke allenast gifwa dem der upå någre åhrs frihet, uthan thet skall wara deras rätte arf och barn efter them, och läggas under skatten. Wij hafwe och nu sändt någre wåre trogne tjenare til förde Hsterbothn som skulle om alle lägenheter ransaka och til samme Cronoby Kyrkia tildela förde Byar och Rödter, samt mera dertil efter lägenheten, och förordnat är Prästegård, thår Prästen kan hafwa sitt hemwist. Finne J och bättre lägenhet och plats dersamma skades at Fundera och uppbyggia samme Kyrkie, än på den plats som Capellet nu står, då kunne J dett, der som eder synes beqwämligast. Hwille wij edher til swar icke hafwe wela förhålla. Gudh besalandes af Stockholm den 22. Augusti år 1607.

CAROLUS.

Pastoris fulnakt Ihder sålunda:

Wij CARL den Niende medh Guds Nåde, Swerigis, Göttes, Wändis, Finmars, Carelers, Pappars i Norlanden, dhe Casaners och Esters i Lifland Konung: Gäre witterligit, at efter wij hafwe för gått anseedt, att een särdeles Sochn skall uprättas wed Päräs Capell i Hsterbothnen, och thet byggas en Kyrkia, hwilken skall kallas härefter Cronoby Sochn, Så alldenstundh der til nu i försonne ligger de Tingu Rödter i Pedersöre Sochn, Eåsom och uti Päräs byen til en Fyretije Rödter och uti Lärswijswi by til Femton Rödter, som tilförene til samme Capell legat hafwer, hwille skole och nu til samme Cronoby Kyrkie Ihdhe och liggie, dersföre så hafwe wij tillskikat och förordnat, efter som wij och

och härmedh tillkicke och tillbetros, thenne Brevswifare Herr Morten Jacobi, att han Kyrkioherde uthöfwer samma Cronoby Sodhn wara skall, och skall han wara förpligtad at predika och förkunna Fösamlingen der sammastes, Guds klara, reena och Saliggjörande ordh, efter som dehd uthi den Prophetiske och Apostoliske skrift författat är, uthan någon meniskio dicit och bilsäro. Säsom och elliest föregå sine åhörare med itt sticketigt och ostraffeligit lefwerne, efter säsom en trogen Siälesörjare pligtig är til att gidre, Säsom han in för Guds Allsmächtig, Dö och hwar Christ-n man will och kan tryggeligen til swars wara. Dher till med skall han förpligtat wara, att förmahna sin åhörare på det stitigaste till hörsamhet och lydno emoth theres rätte Öfwerhet som trogne och rätträdige Undersätare egnar och bör til at gidre; Säsom och till inbördes samje, kärlighet och endrechtighet? Wij hafwe och Nådiga si derhoss undt och efterlatit honom samme wederslagh, underhåld och willkor niute och behålle, som hans Antecessor för honom ärligen haft och nutedt hafwer. Vinde fördenksuldh all som uti för:te Prästegåld byggie och Boendes äre, att I anamme och bekomme för:de Märchen Jacobi för edher rätte Siälesörjare och Kyrkoherde, uthgörandes honom i rättan tid, wälwilligen och uthan all knorr, Fiende, Likstvel och all annan dehl, som I efter Lagen, Kyrkie ordningen och en god gammal sedhwane skyldige och pligtige äre. Deremot skal han wara förtänkt att uthgöra Dö och Kronan all dehl som både uthi Norkidöping och annorskädes brukeligit är, och än härefter kan samtycht och påbudt wara. Der I trogne Undersätare och Danemån alte wete edher hörsamligen esterrätta. Af Stockholm den 24. Augusti Åhr 1607.

CAROLUS.

(L. S.)

(d) Et Pastor N. Marckii Disputation de Ostrobotnia, Cap. III. §. 16. Professor Kempes relation de Cronoby, och af Kongl. Fundations Brevswet dat. den 22. Aug. 1607. der ibland annat orden så lyda: hwilken wi wete at hon härefter skall nämpnas Cronoby Sodhn. Solnen förer en gulfårgad eller Gullguln Krona i sin fana, som war af blått taft.

(e) Til denne Kyrkobyggnad lämnade Konung GUSTAV ADOLPH Tijo Tunnor Spanmål, hwilket med mera, kan ses af Kongl. breswet af den 19. Martii 1614. så lydande:

GUSTAV ADOLPH medh Guds Rådhe Sweriges, Göttes och Wändes Konungh och Arffurste, Storfurste til Finlandh, Hertigh til Estlandh

Estlandh och Westmannelandh. Wij hafwe Leich Underfson (*) Gansfeligen midt och efterlätit Menige underfater i Cronoby Sockn i Osterbofha, efter theras ddminte begäran til theras Kyrckbyggning tillhielp Lijo Tynner Spanmähl, hwilken Spanmähl tu them lefwereva skak, af Upbörden der i din befallning. Wij hafwe och Gansfeligen efterlätit dhem til Wijs och Oblarer ährligen af Tronde Spanmähl versammastades Ser Tynnor, hwilken dem ährligen skak lefwerevat warda. Rätta tis härefter. Af Eawastehus den 19. Martii 1614.

GUSTAVUS ADOLPHUS.

(L. S.)

(*) Denne lærer hafwa warit Landshöfdingen Erick Haare.

Denna Kyrka blef 1639. igenom Probstes Brenneri försorg målad, som hans relation på Swenska utwisar.

(†) Kyrkan blef wid inwigningen kallad Heliga Trefallighets Kyrka.

§. 4.

Uti Cronoby Sockn förekomma nu tvåanne Kyrkor. Mosderkyrkan, och et Capell; om hwilket sednare man wil orda på sit rum. Den förra eller Moder Kyrkan är utaf trä, wackert bygder uti aflång fyrkant; des längd innom knustarna är 48. alnar, bredden 20. $\frac{7}{8}$ aln: utanpå är hon täckt med et wackert spåntak, samt försedd med et resligt Torn, som äfwen är spånt: på des norra wägg wid Chorec står en utbygd Sacristia, med spåntak utan på, bestående af 6. alnars längd i quadrat: härstädes förwaras Kyrkans skrud och egen dom, såsom Måshakar; Kyrckio-Kannan och Kalcken bägge af Silfwer m. m. Under Sacristian är en med wackerer steenhwalf murad wijn källare. I bland Kyrkans inwandömme förekomma åtskilliga Hus-kronor af metall, hwaraf först en wacker, änsföndt liten, med et lag pipor, uti hwilka otta hus kunna sättas; som hänger uti Chorec, öfwer Salig Probstes Brenneri graf, med följande inscription;

B

Ia,

In. Dei. ter. opt. Max. Gloriam. Templi. Cronobyensis. ornamentum. & sui. & suorum. memoriam. dedit. På andra sidan läsas följande bokstäfver: JACOBUS H. BRENNERUS. Pastor. & Præpositus. 1660. Långre nod i Kyrckan, eller straxt utom Choret, hänger en stor och wälutarbetad Ljus-krona, Stor Kronan kallad, öfwer Salig Håradshöfdingen OLAI HAMNII graf, med trenne lag pipor och åtta stycken i hwart lag, hwilka utgöra rum för 24. Ljus: ofwanpå Kronan äro följande namn utstuckna:

OLAUS. ELIÆ. HAMNIUS. MAGDALENA. JOSEPHI. MATHESIA. På nedra raden: ELIAS. HAMNIUS. SUSANNA. HAMNIA. MARIA. HAMNIA. A:o 1690. Ungefär midt uti Kyrckan är den tredie hängande, med twänne lag, å 8. pipor i hwart lag, utan någon påskrift. Den fiärde består af et lag, å 10. pipor, med denna ritning: Cronoby Kyrckio Crona Anno 1662. Den sidsta är besatt med 8. pipor uti et lag och hänger längst bak i Kyrckan, fram för läktaren. Utom detta upräknada, gifwa de wackra Tafflor, som äro i Choret, Kyrckan en behagelig utsikt. Hennes hwitfärgade wäggar wilja hafwa sina åskådare århindrede om hjertats luttrande och renande ifrån alla synda fläckar, då de innom de samma, skola sig in för den Seligas ansichte ställa. En wäl utarbetad och med skön målning öfwerdragen Predikostol, är härstädes på norra wäggen, bredewid Sacristiæ dören, med en wacker bitthuggare taffla ofwantöre på wäggen, hwarest såsom en Sol med des utskande strålar föreställes, med denna inscription: 7777 (a). Uti wästra gäfwelen är en tåmmeligen wålmålad Läktare för bägge Könen inrättad. 3 Söder ifrån Kyrckan, ungefär til 16. alnars distance, står en wäl bygder och med röd målning öfwerstruken kläckstapel, uti hwilken 3:ne stycken wålklingande kläckor hänga, af hwilka den största och mellanhängande kläckan wäger 8. Skeppund, 8. Lispund och 17. marcker: på henne stå följande ord: Kommer lät of tilbedis och knäböja

Löja och nedersfalla för G:skranom then off gjort haf-
 wet. Psalm. 95:6. Midt uppå hennes ena sida stå orden:
 Sub felicissimo imperio Regis augustissimi CAROLI XI:mi,
 Regis nostri clementissimi. På andra sidan: War trefast
 in til döden, så skall jag gifwa dig Lifvns Crono: A-
 poc. 2:10. Neder omkring henne löses denna inscription: in
 honorem Dei & Ecclesiae Cronobyensium Decus atque orna-
 mentum. Pastore Magistro Jacobo Falandro. Me fudit
 Jacob Birman. A:o 1694.

Uppå den andra släctan i ordningen, eller så kallade
 Gamla Kläctan (b), hwilken wäger 6. Skeppund och 8.
 Loppund, äro följande ord at läs: s:

Til Cronoby Sochn i Östertötn. HANS CHRISTO-
 PHERSON WIKAR. Midt uppå henne står: JACOB H. BRENNE-
 RUS Pastor & Prapositus. Nederst omkring henne stå dese
 orden: Alt thet Anda hafwer lofwe G:skran Salleluja.
 A:o 1675. guten i Stockholm af HANS JACOB BIRMAN.
 Minsta eller Lilla fläckans wikt är 1. $\frac{1}{2}$ Skeppund; des inscri-
 ption lyder sålunda: Es hoc campanum in usum Ecclesiae
 Cronobyensis, Imperatore augustissimo, Rege FRIDERICO
 I:mo, Governatore Provinciae illustrissimo Comite Domino
 CAROLO FRÖLICH, Itasule Diocesis Reverendissimo Do-
 ctore JONA FALENIO, atque Pastore & Prapposito Magi-
 stro ERICO CAJANO: fudit Anno 1736. GERHARD MEJER Hol-
 miae (c).

Nu fordrar ordningen, at något orda om denna Sökn,
 ifrån des första anläggning, hafda Präster; och komma nu
 först Kyrckioherdarne i den ordning at upräknas, som de fin-
 nas uti Cronoby Kyrckio-protocol: Bol upteknade; och äro
 som följer:

Imus Dn. MARTINUS JACOBI VILOI, Pastor confir-
 matus af Kong CARL den Nio:de den 24. Aug. 1607. me-
 nes hafwa varit den sista Sacellanus wid det här för-

ut warande Páras Capell. (Lärer varit Kyrkioherdens i Wöro Dn. JACOBI MARTINI WILOI Sön; to nysnämde Kyrkioherde förestod Wöro Pastorat från åhr 1773. til åhr 1601. som catalogus Pastorum i Wöro Kyrcka utwisar). När han blifwit dödd har man ingen underrättelse kunnat inhämta.

II:us Dn. JEREMIAS BJÖRNEBURGUS, Finlandus, den nysnämdes mäg, (menes varit Promotus Magister) tilträdde sedan Pastoratet, men omist hwad åhr; war förut Rector Uloensis. Lärer blifwit dödd år 1636 eller 1637. emedan

III:us Dn. JACOBUS BRENNERUS, född i Wasa, hwilken war först Regements Pastor, blef här förordnad til Kyrkioherde samt Präpositus år 1638. Har lefwat länge och giordt mycket godt wid Församlingen. Dödde ungefär 1686.

IV:us Dn. JACOBUS RESTRENIUS, tilförene Regements Pastor en liten tid och sedan ganska länge Hospitals Pastor. Blef Kyrkioherde uti Cronoby 1687. in Majo. Dödde straxt efter tilträdet, mått af lefwande och ålder.

V:us Magister JACOBUS FALANDER, född åhr 1658. uti Gamle-Carleby; war först Sacellanus i sin födelse ort, sedan Kyrkioherde uti Cronoby 1689. har äfwen giordt mycket godt wid Församlingen. Blef här Präpositus. Transporterad til Gamle-Carleby 1704. Dödde, trött af mycken weders wårdighet, i Gamle-Carleby 1720.

VI:us War min Faders Fader Magister ERICUS CAJANUS, född i Sorcamo 1675. Blef antagen til Civis Academicus uti Upsala 1692. Philosophiæ Magister i Åbo 1697. Conrector wid Åbo Cathedral Schola 1698. och samma år ordinerad til Präst. Utom sina Scholæ Sönlör, dem han i 6. år därstädes troget och tråget upwäctade, war han ock selskat med den nya Finsk: Psalm: Bokens reviderande samt Correcturen under Trycket. Blef härstädes Kyrkioherde 1704. Kom jämte andra på flychten 1724. Under flychtetiden Wädars Predikant i Suame Församlingar i Samland ifrån August.

1715. til samma tid, år 1716. Betiente sedan med sina Am-
tets göromål Lögdsö Bruts församling in til Freds slut-
tet år 1721. då han kom hem igen. Blef Probst öfwer Cro-
noby Contract 1722. Dödde saligen den 26. April. 1737.
Swad mycket godt han, med sin öfvertrutna slit, til försam-
lingens förkofran bidragit, anstår ei mig, at här utfora, us-
tan lämna sådant til andras öwäldiga omdöme.

VII:us Magister GUSTAVUS JUSLENIUS, född i Åbo 1702.
Sedan han herana hos sin käre Fader Sahlig Theologiae
Professoren Herr Mag. GABR. JUSLENIUS lagt grunden, och
fullfölgt det påbegynte i Strängnäs Gymnasio, kom han til
Upsala år 1719. Blef dersamma stades Promotus Magister 1734.
År 1735. blef han ordinerad til vice-Pastor i Pyhäjoki, och 1738.
Kyrckherde här i Cronoby, hwilken den Högsta wärdigas up-
pehålla wid wälmåga i långliga tider, til sin församlings förmån.

Sacellani wid Cronoby Moders-Kyrcko församling, haf-
wa följande varit:

I:us Dn. HENRICUS.

II:us Dn. MARTINUS GEORGII TAITERUS. Kallad GRYM.

III:us Dn. GABRIEL WERANDER Senior, tilförene Ad-
junctus Ministerii in Cronoby. Dödde 1706.

IV:us Magister JOHAN PILCKAR: tilförene Adjunctus
Ministerii härstades. Dödde 1714.

V:us Dn. GUSTAVUS BOGMAN, öfwen tilförene Ministe-
rii Adjunctus härstades. Transporterad til Uho Sacella-
nie 1735. Pastor in Salo & Brahestad 1737. Probst 1749.

VI:us Dn. JOHANNES FORSMAN, född 1699. Pedagogus
Secundus & Adjunctus Ministerii in Gamle-Carleby, 1726.
Sacellanus härstades 1735. hwilken nu til allas öfje förestår
denne skolan.

Adjuncti Ministerii: I:us Dn. GABRIEL WERAN-
DER Senior. II:us Dn. GABRIEL WERANDER Junior.
III:us Magister JOHAN PILCKAR 1703. IV:us Dn. GUSTA-
VUS

VUS BOGMAN 1713. Vetus och nuvarande är min Käroste
Fader Magister ERICUS CAJANUS, som sedan 1732. föres-
trädt detta Ambetet, jemte Hospitals Paktors Synhan, hvars
om mera längre fram. Gudstiensten förrättas härstädes på
Svenska, emedan Soken bebois til största delen af Svenskt
folk (d). Nu i sednare tider hafwa Samu: Tavaft ja ock
ifrån de nästgränsande Sokena Byändar unga Bonde drän-
gar nedflyttadt, hvilka varit bara Finnar, at söka sig någon
måg lägenhet i de nedre Sokena; Då de til en stor del,
medelst giftermål, stannadt här qvar, och med tiden blifvit
bosaste Hemmans brukare; för deras skull har Prästerkapet
härstädes blifvit föranklåtna at hålla hvar tredje eller fynde
Söndag Finst Predikan.

De obliida öden, som denna Sockn varit underkastad,
äro måst gemensamma med de af Mag. JAC. CHYDENIO uti
des Grad. Disp. upräknade, som i Gamle-Carleby timat;
Det torde kanske ej falla den B. L. besvärligt, at de sam-
ma uti forthet uprepas. De stora misfärd- eller Fattig-åhren
1695. 1696. och 1697. pågade denna Sockn såsom andra;
den Folkbrist, som de samma förordsakade härstädes, kan af
nårgående opsats förnas: hwäruti finnas uptagne de, som de
ären endast genom hunger dödde

År	Döde
1695. / / / / / /	59.
1696. / / / / / /	64.
1697. / / / / / /	98.
1698. / / / / / /	15.

236.

De härjande farsoter som åren 1710. och 1711. allmänt i
Österbottm ruinerade wår klene Hushållning, lämnade ej heller
wårt Cronoby obesökt: uti Pesten Dödde här

År	Döde
1710. Nov. och Decembr. 26.	
1711. in Januar. & Febr. 19.	

45.

MCM

Men derwid är märckwärdigt, at de hus, hwarest Blods-
foten den föregående Sommaren grasserade, lämnade den
derpå följande Pesten aldeles osskadda; de hus och gårdar
blefwo endast besökte af denna dödade gästen, som ingen kän-
ning haft förut af röd eller blodsfoten. Hvad andra öden
dessa wårt Cronoby varit underkastadt; wil man ej heller
förbigå. I slutet af 16. Seculo, i det inbördes bullret under
Kong Sigismundi Regimente, huserade des Rytterie, som wo-
ro förlagde i Österbohn, grufweligen i Landet och plågade
Guwånarena, så at ock deraf upwäcktes det bekanta Klub-
bekriget emellan Bönderna och Ryttaarena; hwarom man med
nöje kan läsa Herr Mag. J. CHYDENI sednare del om Gam-
le-Carleby p. 3. & seq. At Inbyggarena uti Cronoby, (som
då hette Pårås) hade utaf desse öfwerdådige Ryttare sin dry-
ga del, kan man nogsamnt finna.

Hwad denna Soken, så wäl som andre, måste lida
under det långa och swåra Kriget med Ryken, som börjades
1700. och slöts 1721. är ännu hos en och hwar i så friskt min-
ne, at jag hwarcken behöfwer des äminnelle å nyo upelda,
ej heller binner min förmögenhet til, at den obeskriwliga jäm-
mer och elände med tilräckeliga färgor afmåla. År 1706. ut-
skrefs härifrån, så wäl som ifrån andra Soknar, en ansenlig
hop ungt manskap til Soldater, hwilka blefwo uti guarnizon
commenderade til Wiborg. Sålom Allmogen under samma
tid måste wara i gewår och blifwa exercerade som Solda-
ter; så blefwo de flera gånger utcommenderade til åtskilliga
orter: men efter ordres blifwit dem seent communicerade,
hunno de ej at tjena sitt Fädernes land uti någon offentlig
bataille. Hvad beswårigheter denna Sockn widare hade i
sidsta Kriget, då Ryssa Hussarerna år 1742. in Octobr. hit an-
kommo, är ännu hos en och hwar i ganska färskt minne. Ellest
woro här i Soken, som och annorstädes i landet, swåra
misfwårt år af frost, neml. åren 1739, 1740, 1741. och til nå-

gon deel af 1742. Somlige, och de ganska få, fingo de åren litet sprickande säd, somlige aldeles intet. Ingen dödde dock de åren af hunger här i Söken. Huru deras hushållning lidit och deras näringsfång måst efterfattas medelst omvärde exerceringar, medelst brist på föda i fattig-åren, medelst egit Krigsfolcks stintsande i det långa 21. åriga Kriget, medelst löpande i skog och mark wid Ryssens inbrätt i landet, medelst de oändeliga stints-färder under Rysska maktens wilstande och af och an marcherande år 1742. ifrån Octobr. och 1743. til Aug. år lätt at sluta. At förtiga den rådsla, frucktan och osäkerhet, hwaruti man då stundeligen lefwa måste. At jämwäl lämna onämmt, huru många Creatur, wid de ankommande marcher til slakt åt Rysska Officerarena uttagne wordo; med mera, som då måste widkännas och undergångit warda. Ansåönt denne Sök, som bemält är, warit så många ödande omwårtingar underkastad, så har dåck, genom den Store Gudens underliga Förson, folck-bristen redan blifwit här så tillräckeligen årsatt, at intet hinder derutinnan synes nu mera öfreigt för jordens idoga upodlan. Om detta Almogens af-och tiltagande i sednare tider, är mig af Herr Mag. och Kyrcköherden JUSLEN, genom extract af Kyrcko-Tabellerne, gunstigt meddelst; som följer:

År	Födde	Döde	Wigde.
1749.	78.	47.	14. par
1750.	84.	58.	7.
1751.	73.	59.	11.
1752.	85.	70.	16.
1753.	90.	65.	8.
1754.	96.	57.	14.
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	506.	356.	70.

Folkets talrikhet för samma år är som följer:

1749.	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	1083.
1750.	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	1079.
1751.	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	1096.
1752.	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	1096.
1753.	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	1096.
1754.	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	1178.

Ålderdomens qwarleswor förekomma här inga synnerligen märckwärdiga, undantagande det jag hört utaf en gammal trovärdig man berättas, om en gammal Skut-Kööl och et af rost nästan aldeles förtärt Järn-Ankare, hwilka i hans barn- dom blifwit fundna på et bärg $\frac{1}{2}$ miil ifrån Moder-Kyrckan, upføre åän, och altså litet mera än $\frac{1}{4}$ miil ifrån den nu segels bara farleden (e). En dylik trovärdig berättelse är äfwen om en Kööl af et gammalt Skutwrat, som blifwit funnen år 1678. ungefär 1. miil op til fogs ifrån den omtallda Skepsleden, uppå en måssa, Lapmåsan kallad (f), hwilken då redan wa- rit så i jorden nedfuncken och med måssa öfwerwärt, at gan- ska litet af den samma kunnat synas.

Allt detta äro säkra prof på denna ortens starka tilland- niugar; utom det, som man i manna-miane ögonstentligen för- märckt watnets lika som aftagande och jordens upwärt. Märcke- ligt är, huru den af de enfalliga så kallade watnets minskning på 20. å 30. år tillbaka kan säkert rönas: de ställen, som då warit så diupa, at man, utan at fruchta för grund, kunnat wid utloppet af Cronoby åå, segla med en stor fullastad skötsbåt, äro denna tid så grunda, at en nu mera knapt kan slippa der fram med en enbålings båt eller Sääp (dialecto Cronobyensium). At förtiga, det de ställen, hwarest man för 70. å 80. år tillbaka, haft de bästa Sijf-warv, äro nu dels uti ång, dels i mulbete för

förvandlade (g). Sommar och Winter Lands- eller Påst-
vägen, löper midt igenom denne Sokn söder ifrån norr om-
kring til Stockholm.

(a) Denne tasla är af en infödd Cronoby bo utbyggd och med
hans omkostnad målad och förgylld, hwilken han kyrkan sedermere för-
årde.

(b) Utan twifvel så kallad, emedan hon lærer wara bland de äld-
sta flockor, som Cronoby haft, om icke den aldeaförsta, som årtalet
tycks wilja intaga.

(c) Här war tilförena en annan liten eller Präst-flocka, guten år
1700. wog 4. Skeppund. Blef af Kyssen år 1714. bärttagen, derige-
nom, at några enwisa af Allmogen ej wille tillåta henne bärtsdras til
Stockholm undan Fiendteliga Troupparna tillika med de andra 2:ne, hwil-
ka under ofredstiden ifrån år 1714. til 1722. på flychten woro i Stock-
holm behåldna.

(d) De första Swenska Åboer härstädes lära warit de, som blefwo
i Kong ERICH XI:tes eller Låspes tid, igenom des swäger BIRGER JÄRL
til Bialbo, (eller som han redan hette Nils Jöreståndaren Hertig BIR-
GER,) uti 13. Seculo hit til Österbotn sände. Denne BIRGER JÄRL
fall äfwen warit, som med sin Armee underkufwat en stor del af Landet,
då jämwal Christna religion infördes. Den tiden lærer en stor del af
Österbotns invånare ej andra warit än Lappar, som af denne BIRGER
blefwo dels ihjälslagna, dels på flychten dresna. Det är lift, at en
del af desse nyss öfverslyttade inbyggare woro Smälänningar, men större
delen Wärmelänningar. Cronoby och Pedersöre dialekten (som är e-
nahanda) tycks gifwa det wid handen. En 80. års Man uti Cronoby,
wid namn Maths Biogn, berättade, det han i sin ungdom, tillika med
andra, i Renung CARL XI:tes tid blef efter hög befallning sänd på
något byggerie til Wärmeland emellan 1680. och 1690. talet. Då han
med sina stallbröder anlände til en gård i Wärmeland, hwarest de gingo
in i sungen och hälsade på sit språk; så swarade dem en wid bords ändan
sittande gråhårig man på sit språk. De taltes wid och språket eller diale-
kten war enahanda. När de nu således talats wid en stund, sade den
gamle Huswården. Jag ser och hörer, at I ären af komlingar af
det folk, som i Kong ERICH Låspes tid af BIRGER JÄRL blefwo
förda ifrån denna ort til Östra sidan. För curiositeten wil man an-
få några härstädes brukeliga ord: Gussfrå, Gudsfrid. Säsner, sitt nid.
Gå ästa jita, gå at äta. Lysse dib fabrab heim rei, wil du fara el-
ker resa hem redan. Lis gräckion från bölon, lätta fickans börd.

Leif gårkin i håkpin, lemna gåsen uti båten. Söis ha hå wiri, så har det varit. Sa du sjöd nan på giälön, har du sedt någon på åkren. Hwa giöl du thår söis läng, hwad giörde du der så länge. Så wa ein grömt langan gårck, det war en grymt länger gåpe.

(e) När dese efterlefwor blifwit fundna, kan ej för wijsa sägas: dåck är det en allmän sägen, at det nedan för bärget nu i wälstånd warande bonde hemmanet deraf sädt sit namn, hwilket heter Sturbålla.

(f) Utan twiswel läwer denne måsa sädt sit namn af de fordna Pappar, som för Christiendomens början kunnat bo på de omkring samma måsa liggande Backar eller hälmår, (dialekto Cronobyens Klubbbar), hwarest de beqwämligen kunnat wid et diupare watu hafwa sina fiffenåsten.

(g) Det berättas at en något stor Saltbåt kommit en gång seglandes op til et hemman, benämt Sunde, (nu en half miöl ifrån söwatu) och litet stöcke därifrån, där Sommar lands-wägen nu är, med fulla segell stött på och omkommit med hela lasten. På samma ställe i en grop har boskapen varit begärlig, at drieka watnet och åstwen nu, sedan watnet astorkats, med begärlighet, för saltan skull, steta leret.

§. 5.

Om Jordmänen / Åkerbruket och Swedieland.

Jordmänen här i Solnen är åtskillig: somligstädes Leergrund, Jannorstädes Steenmaal, på somliga ställen Sandmoo. På några ställen finner man jordmän bestå af 2. å 3. hwarf grå eller Klappersten med jord emellan. Matjorden är minsta delen rätt swart mylla, utan somligstädes sandjord, någorstädes Leerjord och måstadeles Leer-och sand-blanning. Blöt, surachtig eller gyttie jord finnes här och någorstädes i åkrarna: man kan täncka, hwad den i fräst-år lönar mödan. Åkren giöres fruchtsam med gödsel, som faller efter Hästar, Får, Swin och måst Koor eller Mööt. Ett slags jord upgräfwen ur måhar brukas här wid Capellet af wijsa hushåll, at föröka gödselen med, på det sättet, at bonden om wåren, innan Sådningstiden infaller, kastar up jorden uti en hög wid påß af 2. $\frac{1}{2}$

alns högd, 3. å 4. alnars längd och 2. alnars bredd, hvarest den året öfver ligger orörd til nästa vår, då Landmannen, sedan han utkört all den gödsfel, som vinteren öfver fallit undan hans Creatur, släpar denna sammanghyttrade jorden hem, och lägger henne nederst uti gödnings-stoon, at der, under den gödsfel, som faller om sommaren, än ytterligare medelst hopbrinnande och saftens dragande från den andra göras til nästa år beqämlig til den magra åkrens uplifwande: och kunna sannetligen de Hushåll, som på detta sättet öka sin gödning, wid des utkörande fågna sig af en långt kraftigare gödsfel, samt följaktligen wänta en tillräckeligare skörd. Af alla försiktige Hushållare utsläpas gödseln med dertil gjorda fyrhjulade kärror eller wagnar, på åkerstycket om wären, litet förän de såå, då den, utan at ligga der längre för luftens wäldsamheter öpen, straxt sönderklappas, utbreddes och nedplöjes, hwarpå sååningen följer utan upstos. Wid Capellet, deräst detta gödnings sätt måst i aft tages af alla, som dertil hafwa tillfälle, få de fågna sig wid uttröfningen af 10. 11. 12. ja ibland 13. kornet emot utsädet: Communiern därstädes Herr Laur. Säggsman förtjenar i synnerhet beröm för de wackra efterdömmen han, medelst sin osparda slit, lämnat Allmogen wid Åkerbruket. De andre deremot, som dels för sina åkrars obeqwäma lägen, dels genom wårdslöshet, (de dock få åro) försumma et dylikt Hushålls grep, måste åtnöija sig med mindre. Somlige utköra med första skörden om hösten sin gödsfel, som lastals stielpes på åkerstycket, hwilket årfarenheten har wist, ej swara i nytta mot det förra sättet (a). Gødningen öles här öfwen öfwer alt med det halm- och höd-båf, som blir öfrigt fram för och under Boskapen; men af ganska få med geannijs, hwilket dock torde vara ej mindre nyttigt. Fordom brukades eller plögdes åkrarna här med Stäckaal eller åalder. Men i förra Ryfka tiden, nemligen emellan 1714. och 1721. då de hade brist på hästar; (ty somlige hade ingen,

somli

somliga allenast en, någondera, och de ganska få, hade två,) och således måste hielpa sig med de högstnyttiga Creaturen, Oxarna, til dragare, begynte de här i Soken at åra eller plöja med Sahra, eller den til jordens brukande mycket tiensliga och nyttiga tvågrenuga plogen, som här kallas Sawu-aal, (hwarom se Mag. PAZELI Disp. Om Ång och Åker skötsel i Österbotn) emedan modellet dertil är kommit ifrån Sawuland, hwarest dese Sahrat eller tvågrenuga plogar af ålder brukade blifwit. Til at efter rågens nedhafsivande föra åkren i forar och jorden emellan dem jämn, bruka några få i Steenåkrar et myllnings-aal med strykbråde tvårt öfwer, som liknar Sahran, allenast det icke är tvågrenugt. Men andre och de fläste betiena sig af ålder eller Skäckaal, med strykbråde tvårtöfwer til samma ändamål, hwilka göra jämnare fårar och långt slätare färbactar. Åkren hafwa de öfwer alt fördelt uti 3:ne delar; den första delen, hwaraf Rågen hösten förut blifwit affuren, såås följande wår med Biuggsäd; den andra delen, som legat uti tråde öfwer Sommaren, besåås uti början af Augusti med råg: och den tredie, hwarifrån Biuggsåden om hösten blifwit bärgad, lämnas följande Sommar uti tråde. Denna sin trådes åker åra och plöja de 4. à 5. gångor om Sommaren förut de rågsåa. Under den tiden, som åkren ligger i tråde, dijka de omkring sina åkerstycken och kasta dijks-jorden uppå åkren, hwilken sedan genom plog och här i årningen eller plögningen och harsninggen blandas med den öfriga åker-mullen. Harswor brukas här med 3. leder eller lättar, och järntinnar uti. Både Sahra, plog och hars föres här alt med hästar; öfwen som och alle andre både winter- och sommar-förflor föråttas med dese Creatur allenast; ty här måste man föra samma flagan, som Salig Öfwerhof-Intendenten Herr Baron CARL HÄRLEMAN i sina 1750. års resebeskrifning pag. 3. anförer, nemligen huru han märkt, at Bondedrångarne omkring Stock-

holm med förakt ansågo bruket af de så lönande som högstnyttiga Creaturen, Orarna. Sladden eller wälten betienä några sig af, at ifrån tårka befrija den nyss nedfädda Biuggsåden; i synnerhet brukas den af dem, hwilkas åkrar bestå af leer-och sandblandning, såsom största delen på ras byn och en del af Brättöds by. Art-såde brukas endast af några få Bønder wid Capellet, samt af Ståndspersonerne, hwilka ibland kunna deraf profitera anseentigen. Sampa såås här merendels af hwar Hushållare til eget behof, hwilken dåck ej alltid är så uträckelig, utan nödgas de ibland köpa mera deraf til sitt behof utaf de nedkommande Sawueller Tawast-Bønder; men om bristen på denna wara bör tillskrivas jordmånen eller folkets okunnighet om des rättans och skötsel, lämnas til nogare undersökande. Lijn-planragier hafwa ock någon gång blifwit af eftertränksamma Hushållare försökta: men ännu hafwer man ej hunnit til någon stadga härmed; ty de tidigt infallande frostinätterna om hösten, plåga nog ofta göra Landbrukarens härpå användna omkostnad och möda fruktlöds. Skörden går för sig gementligen efter det allmänt brukeliga sättet i Österbotn: nemligen, Någen skåres endast med handskårer; men kornet slås ibland af med en dertil gjord Lija; dåck skåres det måst med sådana handskårer som Någen. Swete såås här och inbårgas med fördeel af några wisfa hushåll (b).

Uttröskningen och rånningen förrättas här med samma wärktug, som annorstådes i Österbotn uti Nija och Loga. Wårddande sker, som alment, med granstör och gårdsel (c) Swedior brukas här något, men ej alltid med fördeel; ty jordens fruktbringande kraft är tilförena igenom flera resor brukadt och öfwadt Swediande, aldeles förtård. Swediebrännandet har ock ofta åstadkommit högstfördärfweliga Skogseldar, därigenom hela Skogsstracter afbrände blifwit, Allmenheten til största skada. Swedielanden besås måst med råg, och ibland med rofwor, hwilka här triswas besynnerligen wäl. (a)

(a) En del nödgas för sina aflägsne åkrar gripa till et så skadeligt bruk: men deremot äro andre, som hafwa det för en sedwana och hållat för en onödig nödmändighet, at i tid laga gödningen på åkerstycket.

(b) Mäst är här brukeligt Sommar-hwete; någon enda finnes som har Winterhwete.

(c) Deras åkrar äro mäst med gärpse fringsångda, i synnerhet nedre uti Moberkyrko-lännet, der de ej hafwa tilgång på så tienlig steen, hwaraf steengårdar kunde göras. Befallningsman Laur Brunell är den enda, som med detta nöttiga hushålls grep föregådt allmogen wid Moberkyrkan. Wid Capellet får man deremot nästan ej see annat än af jämn och slät steen wällogda steengårdar fring åkrarna; i synnerhet på Prästbolets ägor, hwarwid Sacell. Herr Laur. Häggmans stora osörtsenhet giordt det mässta.

§. 6.

Om Äng och Beres-Hagar.

Ängarne äro här af åtskilligt slag. Somliga äro blöta Måf-
 ängar, hwilka uti vågnattiga somrar stå under watern och
 ägarena til fada, icke kunna afbargas, såsom förledne Som-
 mar skedde för mångom. Andra äro dels Hårdwals-ängar,
 dels blöta, in wid och längs at ås-stranden belägna, Ås-
 lands ängar kallade. Worde bägge dese slagen bättre vyl-
 tade, de förra medelst diken ifrån det öfwerflödiga watern
 befriade, och de sednare, hwilka uti torra somrar, för brist på
 årsforderligt watern, bära platt ingen frukt, medelst wattuled-
 ning upliskwade och måhan utrotad, skulle landbrukarens mö-
 da, så wäl med et kraftigare som tilräckeligare höd, rikeligen
 blifwa belönt. Men deremot blifwa nu ängarna, genom de-
 ras egit förwällande och wårdslöshet, tuffulle och måflupna,
 då det sedan heter: Ängian walnas bort. Såsom härstä-
 des är en stor och wacker Skåregård, så utgöra Holm-än-
 garna somligstädes Landtmannens mästa Wostaps föda. Om
 dese blifwa tilbörligen rödde, så at skiul för starkt wäder och
 brännande Solhetta lämnas qwart; äro de ganfka gräsbe-
 rande.

rande. Detta stul årfordras och til åälands- och hårdwals- eller haga-ångar. Lijor brukas här, som annorstädes, at slå ned höet med, dock med den ånsfilnad ifrån de andre Finnska Lijorna, at järnet uti Lijan är 7. 8. 9. ja 10. quarter långt, men skaffet deremot 6. å 7. quarter allenast. Inbårgningen skeer på hårdwall genom bårande med 2. fannars långa unga Björk-telningar, Swegar kallade, hwaruti höet lägges och bäres sedan af en Person til hööladan. På de blötare ångar inbåres höet åfwen med Swegar, men för ångens ofasthet eller sancka bohn, nödgas de betiena sig af särdeles dertil försårdigade machiner, Måssa-Andrar kallade, uppå hwilka Karlen går, som förer hööbördan, hafwandes en sådan måssa-andra under hwardera foten fastbunden, hwilka hindra honom at sunka ned uti måsan. Herr Präses har berättadt mig, at Willarna uti norra America bruka sådana om wintertid at gå på snön med, i stället för stidor, som hos oss nyttias til samma ändamål. De som åga Holm-ångar, äro efter kornfåningen om wåren sushelt med sina ångars rånlande ifrån det wraak, som flödwatnet upkastadt, hwilket de lägga i hopar at torkas och upbrännas. Det torde ännu wara bättre, om bemålte wraak lades uti större hoppar, til at desto bättre brinna tillsammans, hwilket sedermera med fördel kunde nyttias til gödsel. Gråken skåres til tåmmelig myckenhet af Capell boerne uti deras insidar. Sånk och röör på fiårdarna och wid holmstränderna samlas slitigt af Moderkyrks-boerna, hwilka dermed öka Boskaps fodret. Björk-Åles Asp-och Rönne-löf brytes här och nog, så uppe som nedre uti Solnen, hwarmed fåren, i synnerhet södas. Ångarne stängas måst med rit-gårdsgård, undantagande Holm-ångarne, de där äro kringlutne samt derigenom befria jade för fåå, och måssa-ångarna, hwilka medelst sin ostadighet och blöthet afhålla Boskapen ifrån sig; dock äro de och gårdade med rijs-gård eller nedfåld skog. Straxt efter mid-
som-

sommaren börja de här sin slätter, som dock af försigtige Hus-
hållare plågar ske med den årsfölnad, at de då ej slå den ån-
gen först, som året tillförena gjordes början med, utan hinsa;
emedan årfarenheten har lärde, at de, som alltid börjat sin
slätter på en wif ång, hafwa årligen tappadt uti hödwårten:
och är det ej at undra öfwer, emedan hdet, som beständigt
blifwit afslagit under Blomstertiden, ej hunnit frambringa nå-
gra mogna fröen til årsfättjande af det, som genom bete, bo-
skaps-tramp, stark Soolhetta, lise-skafwarda m. m. ången til
sit bårande kommit at årligen föröra. Höbladot brukas här
måst öfwer alt, nog stora och rumrika, på det hdet efter in-
bårningen måtte desto bättre utaf wådret torkas och för rågn
förwaras: ganska få åro, som bruka höb-håfiör eller Lood.
Betes-hagar åro här ganska få, undantagande hos någon
enda Ståndsperson, som brukar dem för sina hästar.

§. 7.

Om Skogar/ Utmark och Mulbete.

Skogen, som är och borde anses för en dyrbar Glenod,
finnes här ganska illa medfaren, intet så mycket genom
Sleps-och Skut-byggerie, som oändliga flera resor genom et
öfwerflödigt Tiårubrännerie, (erkännerligen uppe i Solken,)
omåtteligit brådsågande och et Skogs fördårfweligit swedjan-
de. De måsta träen, som här finnas, åro Gran, Tall och
Ålg; de mindre allmänna; Birket, Asp, Rönn, Sagg,
Sålg, Fen, Törne, Wijd, Deeg-och Röds-samt Swita-
Winbårs buskar; m. m. Dese sidsta, nemligen Swita
Winbårs buskar finnas här endast på en liten holme i Kast-
hus-Gården; men af Swarta Winbårs buskar wåra ej
några uti Cronoby skåregård. En warfammare Skogens
handtering hådanester torde dock med tiden befrija landman-
nen ifrån det nu eljes allmänt hotande öde: härtil skulle myc-

ket bidraga, om de myckna trä-skattar, som lämnas ster E äg
 skäckar, men i synnerhet efter Diäru-eller Törstaveden qware
 i skogen at förutna, skulle samlas, upqvistas och sönderhug-
 gas til brändse, då således intet andra stående trån behöfdes
 nedfällas til wed, utan de samma finge då wäxa, tils de
 kunde nyttias så til timber, som til annat. Detta, med me-
 ra, är så mycket nödwändigare, som skogen nu redan är så
 lutande til undergång, at derdft ej i tid nödig bot och hielp-
 sam hand emellan kommer, lärer innan kort all tilgång för-
 menas på (jag wil ej nämna timber, som här ej mera fins)
 brändse, gårdsel och stöör. Utmarken är här ganska trång,
 emedan, som i §. 2. förmålt är, Cronoby inneslutes och in-
 spärras utaf de nästgränsfande Gofnar, Pedersöre och Gam-
 le-Carleby. Mulbetet är här skilgaktigt, somligstädes bättre,
 annorstädes magrare, besynnerligen för dem, som hafwa af-
 lenast de torra löstarna at beta på.

§. 8.

Om Boskaps-Stötsel.

Boskaps-Stötselen drivwes här med all sargfällighet; men med
 olika fördel. Ty hwarest bättre bete är, der har man
 större nytta af Boskapsen; och deremot mindre gagn, hwa-
 rest betet är snåfware. Boskapsen är ej särdeles stor; den bästa
 Koon kan wid bästa Stötsel och bete i målet midlka
 högst 2. kannor. Af de förmögnare Bönder underhållas i
 från 18. til 30. och af någondera flera Koor; men sällan
 har någon under 10. Får äro här af wanligt mindre slag.
 Af det Utländska hafwa allenast Herr Kyrkoherden JUSLEEN,
 Befallningsman BRUNELL och Hårads-Boskhållaren BERGBOM
 haft någon nytta. En ock ann utaf Almogen har försedt sig
 med Baggar af det Utländska slaget, men ännu intet funnit
 särdeles trefnad dermed. Sästarne äro merendels af smärre
 art;

art; dock somlige ganske qwicke, och större delen gode last-dragsre. En och annan försiktig Hushållare plågar lägga sönderhått gränns ibland kokad råg, strö litet salt derpå, och gifwa hästarna efter warmandet, hwaraf de blifwa stadige och må mycket wäl. När Hästen blifwer hästlad af obstruction, blanda somlige möß-boö ibland milddricka och gifwa honom in, hwarefter hästen strart säges så lindring. Bostapens utsläpnings tid är måst öfwer alt Erics-Mållo tiden efter gamla stilen; hwaraf et ordspråk upkommit ibland Allmogen, så här, som i nästa Sotnarna omkring, då fordret begynner at tryta: hå jär int Eirie än. Intet särdeles har Allmogen at til salu lämna af Fåå och Fåår; ty så länge en myckenhet Hästar för det öfwerflödiga stogsbruket underhållas måste, nödgas man wara belåten med mindre Bostaps födande.

§. 2.

Om Jakt och Djur-Fång.

Jakt och Djurfång wil här i Sotnen altsintet säija. Utskillige goda Skytter gifwas här wäl, men litet willbråd; ty uti en utödd och gles Skog kan ej finnas mycket stogsdjur och Foglar. Capellboerna hafwa tillförena jagadt och fålt Elgar, Renar, och Björnar, stundom ock någon Mård; ganska sällan hafwa de sedt någon Järf eller Silfrax, äfwen sällan något Stogs- eller Gråfwijn: men nu på 10. 12. å 15. års tid har der näppeligen wißt sig något af omnämde djur. Men Wargar, Käswar, Satar och Stornar finnes här något. Utaf foglar gifwas här åtskillige slag, som Ufwar, Örnar, Sötkar, Spårringar, Korpar, Kråkor, Skator, Kädrar, Örrar, Kypor, Sjerpar, Gåf, Under af oräkneliga slag; Swanor, Tranor m. m. Ormar finnes här äfwen af särskilda slag, dock ej synnerligen förgiftiga.

Om Sidar / Strömmar / Skärgårdar och Fiskerier.

Igen särdeles märkvärdig Ström förekommer härstädes, utan endast Cronoby å, hvilken har sin början, som för är sagdt, ifrån Pärås-järwi. Denna å rinner längs genom hela Cronoby Sofu och passerar några uti Capellet befintliga insjöar igenom, såsom Peto-sjön, Pittkäwi, Kärtjäeswi och Kärtjärswi; Deputom äro der, Tärwijärs-wi, Emas, Sårs, Amet, Grändö-sjön med flera större och mindre träsk eller insjöar; uti dem finnas Gadda, Braxen, Abbor, Laka, Mört, Gers, Jubbyggarena fiska der med Ryfior om vinteren och wären, och med not, Høst och Wår, någon gång och det sällan med is not, undertiden med nät och metkrook om sommaren. Djupeten i dese sidar är olijk; dock är den måst til 2. 3. å 4. famnar. Uti åån äro många, men ej synnerligen brusande forsar; undantagande wid högsta Wårwatnet, Wår-oos kalladt, då ibland olyckeliga händelser i dem förelöpa. Såns djupet mellan forsarna är måst ifrån 1. til 3. famnar; men när man näskas närmare åmynnet, blir alt grundare, så at, der åån blandar sig med sidwatnet, är, såsom tilförene sades, så grundt, at man knapt kan slippa fort med en liten båt. Fården, som först emottager åawatnet, är $\frac{1}{2}$ mil ifrån Mosder-Kyrkan och kallas Brättö's fården; emedan Brättö's nedre Bvlag ligger på des nord-östra kant: härstädes idlas om Wårtiden et fördelaktigt Idfiske med nät och ryfior, men ej gierna med not, ty fården är i botnen upfyld med säsrötter, hwilka medelst sit fästande i garnen och söndersitande afhålla härifrån alla nötter. Den omtalta Sääsfroten säges just wara den, som låkar den romfulla Iden til sig om wären, uppå hwilken han förmedelst gnidning sedermera lämnar sin rom; då den glupke Isgaddan ej försummar at taga tiden i akt,

at göra sig en god måltid; då hon gemensligen förtärer 3:die delen utaf desse Joägg eller ronn. Et slags stor Sijtk, så Sijtk kallad, infinner sig äfwen wid detta tillfälle, at minska Idens Foster. Desse bägge, Jsgäddan och Ää-Sijten, fångas då wid samma tillfälle uti Dyfior och Jdnät, men ej til någon mängd. På andra sidan i Sud-wäst härifrån är en annan fiärd, som kallas Södra Fiärden, uti hwilken tilgår med fiskandet på samma sätt. Under påstående Idlek, stiger äfwen et slags Abbor hit up, som är idel han-eller miölk-fisk, och fångas på små nät samt i sprätta-mårdar, Kasar kallade, fiskarena ibland til största båtad. Efter öfwerständnen Idlek, försvinna desse område Fisk-arter tillika med Iden; då andra utan drögsål igen strart intaga de förras rum, nemligen Leek-gäddan, (ty den Gäddan, som följde med Iden, hade ej annat ärende än soka up Idrommen) och Leek-mörten. Wid denne tiden teer den widlyftiga Skåregården ej et utan flera nöjen, och kan en nygirig Åskådare ej undgå at stadna i djupaste förundran öfwer Skaparens Allwiså inrättning; Sålmarne, som medelst Sund, Strömmar och Wikar sirligt affkiljas ifrån hwarandra, gifwa då med sina nys utsprekna löf samt ärsfulligt färgada Blomster, den angenämaste utskift: i Fiärdarna, såsom i nordost härifrån Kasthus Fiärden, längre i nordost Bredwiks-Fiärden, i Söd-wäst härifrån Juorholms-Fiärden, än längre i Sud-wäst Sästöö-Fiärden, höres ej annat än et ständigt sorlande och sprattlande utaf den kärleksfulla Gäddan, som söker sin lust på de sand-och steniga stränder och grund, hwarest den genom krokar, ofta med ansenlig fördel, beqwämligen fångas. Den upstigande Leekmörten stundar sig äfwen til et friskare watten och släpper han sin rån ej gierna uti Fiärden nedan för åån, utan tvingar sig opføre strömmen, at derstädes på ganska grunda och steniga ställen öka sit slakte. Han fångas härstädes med dertil utaf hamngarn för-

färdigade miärdar, til en ansenlig mängd. Eljest fångas han wid sit uppstigande uti Brättöds-Fiärden, med miärdar utaf spö gjorda, Kaszar kallade. Med nötter fiska här äro stilliga uti omrörde Fiärdar, (undantagande Brättöds-Fiärden) men ej alltid med lika fördel. Not-Fisken i desse Fiärdar är Gädda, Braxen, Abbor, Sijt, Jö, Mört, Gers, Låijon, någon gång Lax, Garr och Nors. Notdräkts tiden warar om wären i 2. å 3. weckor, sedan isen losnat: och om hösten ifrån Michaelis tid, tills siöarna blifwa med is öfwerdragne. Om wår, sommar och höst idkas här äro wen fiske med Smånät, hwilka ibland wäl löna fiskarens möda. Någre Hushåll nedre uti Solnen drifwa om Sommaren Strömmings fiske med Sköten uppå eller in wid Tanfaret, et Skår ut til Siöns 3. mil ongefår ifrån Moders Kyrkan, men intet til salu, utan endast til eget behof. Wintertiden bruka någre Abbor uti Brättöds by at fiska efter Laka med Nyfior, hwilket dock nu mera sällan för dem så lönar sig. En allmän kagan öfwer Fiskens årliga minskning höres här som annorstädes, hwilket utan twifwel til en del låres härdröra utaf de årliga tillandningar: ty de ställen, hwarigenom fisken tilförena warit wan, at ifrån större Siöar flyta ta til de mindre, nemligen genom sund och strömmar, äro dels aldeles uplandade, dels blifwit så grunda, at sådan fisk, som Gädda, Sijt m. m. hwilka äro ganska stygge och wåga sig ej gierna på grundt watern, nu mera icke slipper in i Skåregården, efter des wanliga wåg är honom förment. Det wore önskeligt, at man skulle börja låta grafwa up de rånlar och strömmar, som här finnas igenlandade och så grunda, hwarigenom fisken finge bättre tilgång och kunde följaktligen mera fångas; samt at Allmogem kunde ej allenast upmuntras at gjöra det samma wid sina ågor: utan öfwen måtte bringas at taga i betänskande den swåra båtstort man nu har uti denna åän, och följaktligen winnas til des uprånfan

rånfande, så wida han sielf deraf sedermera skulle hafwa största nytan; emedan et djupare watten skulle både läcka flera och större Fiskeslag uppföre, som ock bidraga til en beqwämligare båtsfart. Ehuru flitigt fiskerier idkas härstädes af Allmogon, så försummas ändock derigenom på intet sätt den tilbörliga skötsel, som åkerbruket fordrar; ty om en eller högst 2;ne personer ifrån hwart Hushåll äro syfessatte med fiskebragderns skötning, äro flera hemma på åkren, som plöja, hafwa, såå m. m. De härstädes brukeliga båtar göra de sielfwe, hwilka äro enbélings båtar, samt flata under boten och utan köl. Skåregården består ungefär af $\frac{3}{4}$ mil i längd och $\frac{1}{2}$ mil i bredd: och är ej djupare än ifrån 3. til 12. alnar. Sina Fiskebragder förfärdiga de sielfwe, dels af hemwärt, dels af köpter hampa.

Saltpetter-studieriet begyntes här år 1746. Somligstädes har funnits god lönande saltpetter jord, annorstädes mindre.

Tegelbrännerie, af Herr Befallningsman BRUNELL och des grannar anlagt, har i några år blifwit med någorlunda fördel drifwit.

De märkwärdigheter, som härstädes uti Regno Minerali och Vegetabili förekomma, wil man framdeles, wil Gud! efter nogare skårskådan, ej underlåta at Allmenheten öfwerlämna; och gås de nu för widlyftigheten skall förbi.

§. II.

Om Capellet.

Nu inbyggarena allt mer och mer begynte förökas och tiltaga, och Solne-Kyrkan blef förträng och liten, sunderades med Höga Wederbrändes tilstånd år 1667. et Capell uti Termijårswi by, af då derwarande allenast 19. Matlag eller Rikar, och inwigdes af framledne Probsten och Kyrkoherden Herr

Herr JAC. BRENNERO, då den wid inwigningen blef kallad,
 Wår Frälshares Kyrka.

Om denna Kyrkans bygnad och öfrige angelägenheter hafva de uti Capellet warande beskedligaste och måst driftwande Åboer, nemligen Anders, Daniel och Märten Olofs söner ifrån Colam by, wißt sin besynnerliga nitälskan om Guds Församlingis tilbörliga undervisning och förkofran uti HERRANS Heliga ord, i det den ene af dem, såsom Deputerad härifrån, öfwerreste med samtelige Åboernas ansöknung til Stockholm, då honom en besynnerlig Konglig nåd wedersfors utaf Glorwördigst i äminnelse, och om den Himmelska sanningens fortplantande högst sorgfällige Konung CARL den XI., hwilken til ytterligare nådigt wälbehags betyg, ej allenast tillät härstädes Kyrkobygnaden, utan äfwen förärde til denne Kyrka en wacker flocka med sitt eget Höga Namns påskrift. Dessa omtalte Colamboar hafwa med sitt egit arbete, utan någon främmande Byggmästares tilhielp, upbygdt och försärdigat Kyrkan, samt äfwen gördt Predikestolen. Så har ock besörde Daniel Colam förärdt til detta Capell en wacker metals Ljus Krona, som hänger uti Chordören, samt dragit försorg om alla tre härwarande flockors århållande (a), ibland hwilka den största och mellanhängande wäger 4. Skeppund, 14. lispund och 5. marcker; Dess Inscription är.

In Honorem Dei & Cronobyensis Sacrarii in Teirijärwi Decus ac ornamentum, Gubernatore Provinciae Illustrissimo Barone Reinholdo WILHELMO von ESSEN, Episcopo Reverendissimo Doctore HERMANNO WITTE, ac Pastore Praepositove Mag. ERICO CAJANO, Me fudit GERHARD MÆIJER Kongl. Styckgiutare i Stockholm 1725. Nedan omkring henne stå orden: Kommer låter of tillbedia, och knäbdöija, och nedersfalla för GÅRtanom then of gjordt hafwer. Psal. 95: 6. War trofast in til döden, så skall jag gifwa til Liffens Crona. Apoc. 2: 10. På den

den andra i ordningen, som väger 2. Skeppund, 7. Lippund, 15. Markes, äro följande ord at läsa:

In Gloriam Dei ac decus Sacrii Cronobyensis in Teirijerfwi, Imperatore Augustissimo FRIEDERICO, Sveconum, Gothorum Vandalorumque Rege, &c. &c. Governatore Illustrissimo Barone REINHOLDO WILHELMO VON ESSEN, Episcopo Reverendissimo Doctore HERMANNO WITTE, Praeposito ac Pastore Mag. ERICO CAJANO, Sacellano D. GABRIELE WERANDRO, me, procurante Senatore MATTH. KIEMMER, fudit GERHARDUS MEIJER, Anno 1727. Jag glädes i det mig sagdt år, at wi skole gå in uti **S**errans hus. Psal. 122: 1. (b).

På den tredie står följande Inscription:

Denne Kläcka hafwer Hans Kongl. Maj:t wår Allernådigste Konung CAROLUS XI. förårt til Cronoby **J**ESU Skålsares Capell. Me fecit JACOB BIRMAN A:o 1684. Hon väger 11. Lippund och 12. markes (c).

Ifrån förenämde tid blef i denna Kyrka almån Guds-tjenst hållen allenast på de af gammalt här wäntige Predike-dagar, då Prästerne kommo hit ifrån Moder-Kyrkan, intil år 1671. då Capellboerne efter många trågna ansöknigar, erhöillo tilstånd at få underhålla ständig Präst wid Capellet: fordrar altså ordningen at de samma uti forthet anföra:

1. Dn. CAROLUS WERANDER.

2. Dn. MATTHIAS MEILUND.

3. Dn. GABRIEL WERANDER junior, antea Ministerii Adjunctus. Sacellanus 1703. Dödde 1731. och

4. Numwarande Dn. LAURENTIUS HÄGGMAN. Född i Pitho. Blef Studiosus 1723. ordinerad til Adjunctus i Teirijerfwi 1727. Sacellanus 1733. hwilken til Församlingens synnerlige nöje och uppbyggelse föresfår nu denne sista.

Den numwarande Kyrkans längd är 41. och bredden 16. $\frac{1}{2}$ alm: men härwid är at märka, at denne Kyrka ej warit til-

Handwritten signature or text at the bottom of the page.

förena så rumrik som nu och war des längd allenast 27. alnar in til år 1701. Då den förmedelst Probstens och Kyrkoherdens Mag. JAC. FALANDRI råd och anvisning, i anscende til Församlingens starka tillväxt, blef 14. alnar längre gjord och äfwen Kläckstapelen upbyggd på wästra gafwelen af Kyrkan. Chest år är denne Kyrka så innan som utan på ganska wäl conditionerad; år 1730. blef hon så wäl som Sacriskian, genem Probstens och Kyrkoherdens Mag. ERIC CAJANI föranshållande innantill wackert hwilimnad, samt med täcka målningar utjrad; utan på år hon täckt med et wackert sedtak: på norra gafwelen är Sacriskian af 11. alnars längd och 8. $\frac{1}{2}$ alns bredd utbyggd.

Hwad för öfrigit dese Capellboers äng- och åkerstödsel m. m. beträffar, så förhålla de sig härutinnan på samma sätt som Moder-Kyrkoboerne, hwarom dels i förregående S:er är förmålt, dels skall det samma, om Försynen så täckes, framdeles widare omödras.

(a) För dese Colamboers stora omsörg och öfdrutenhet wid Kyrkobyggnades pådrifwande och försärdigande samt andra deras til Kyrkan gjorda willige omkostningar, blef dem fram för andra de främsta rummen och bänckarna i Kyrkan tilldelta, hwilken fördel alla deras barn och efterkomande än i dag besittia.

(b) Härwid är at märka; det dese område bägge Kläckor blifwit uti Stockholm omgutna och tillöta; då äboerne, sedan de förmedelst öföfräktigt ringande warit wallande til deras söndring, hellswe påkostadt Kläckornas omlagande.

(c) Denne Klocka lärer ej blifwit strart, då Kyrkan bygdes, af Hans Kongl. Maj:ts hitstänkt, emedan åratalen ej komma öfwerens; utan lärer hon, wid annat tilfälle, då samme Daniel Colam warit med någon ansöknig til Stockhom, blifwit denna Kyrka förård.

A. G. A.

Mathias Forsman